

BLOG BROJ: 51

AKTUELNA VANJSKA POLITIKA
II GODINA IZDANJA

DIGITALNA DECENJA ZA SVE... ILI IPAK NE?

AUTORICA: AMINA AJDINOVIĆ
Oktobar 2022.

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

VANJSKOPOLIĆKA INICIJATIVA BH
FOREIGN POLICY INITIATIVE BH

Program: Aktuelna vanjska politika

Aktuelna vanjska politika je platforma namijenjena mladim aktivistima/kinjama za izradu i objavu kratkih online članaka u različitim formatima (analiza, blog, policy brief i sl.) o aktuelnim temama iz sfere vanjske politike usmjerene ka ili vođene od strane BiH. Platforma je prostor gdje mladi mogu da kreiraju sopstveni sadržaj, razvijaju svoju ekspertizu i dobiju prostor u javnosti.

Više informacija na: www.fes.ba i www.vpi.ba

Impressum

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) | ured u BiH
Kupreška 20, 71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
Odgovorni: Dr. Peter Hurrelbrink
Tel.: +387 33 722 010
Fax: +387 33 613 505
e-mail: fes@fes.ba
www.fes.ba
DTP: Adisa Ošijan
Naslovnica: Korišteni dizajn ilustracije od Starline - Freepik.com
Publikaciju možete naručiti na e-mail: fes@fes.ba. Stavovi, mišljenja i zaključci u ovoj publikaciji ne moraju nužno odražavati stavove Friedrich-Ebert-Stiftung. Friedrich-Ebert-Stiftung ne garantuje za tačnost podataka koji su izneseni u publikaciji.

Sva prava zadržana od Friedrich-Ebert-Stiftung.

U partnerstvu sa:
Vanjskopolitička inicijativa BH

OSMANOVIĆ, AMINA
Aktuelna vanjska politika: "Digitalna decenija za sve ... ili ipak ne?" / Amina Ajdinović - Sarajevo : Friedrich-Ebert-Stiftung, 2022. - 6 str. A4 format

Digitalna decenija za sve ... ili ipak ne?

Autorica: Amina Ajdinović

Jesen je 2022. godine, te, prema Svjetskom ekonomskom forumu, u dobu smo [Četvrte industrijske revolucije](#). Živimo u eri eksponencijalnog tehnološkog rasta, a jedna od njegovih neizostavnih karakteristika je i proces digitalne transformacije/tranzicije. [Pojam digitalne transformacije](#) predstavlja transformaciju poslovnih aktivnosti, procesa, proizvoda i modela na način potpune iskoristivosti digitalnih tehnologija. Odnosi se na [razvoj i unapređenje](#), a ne na zamjenu ljudskih sposobnosti.

Tehnologije poput vještačke inteligencije, blockchain-a, virtualne stvarnosti, big data zapravo mijenjaju društvo, privredu, institucije i kompanije širom svijeta. Tako tehnologija igra veliku ulogu i u upravljanju državom. Ideja je da vlade strateški koriste nove tehnologije za fundamentalno unapređenje politike, procesa odlučivanja, javnih usluga i sistema. Ipak, puni potencijal ovakvog vida upravljanja u svijetu i dalje je nedovoljno iskorišten.

Pandemija koronavirusa ubrzala je proces digitalizacije u cijelom svijetu gdje su se za samo nekoliko sedmica milioni ljudi morali prilagoditi digitalnoj transformaciji. Istovremeno, imajući u vidu nastojanje u Europskoj uniji da se proces digitalne transformacije dovede do vrhunca u predstojećim godinama, postavlja se pitanje u kojoj mjeri je digitalizacija zaživjela u BiH kao potencijalnom kandidatu za članstvo te kakva je situacija u zemlji po pitanju digitalne vanjske politike i diplomatije.

Digitalna decenija EU

Digitalna transformacija [zahtijeva](#) preispitivanje organizacionih struktura, radnih procesa, vještina, kulture i načina razmišljanja, kako u javnom sektoru, tako i cjelokupnom društvu, uključujući i privatni sektor. U martu, 2021. godine Europska komisija predstavila je viziju digitalne transformacije Europe do 2030. godine, nazivajući taj period „[digitalnom decenijom](#)“ Europske unije. Održiva [vizija digitalnog društva](#) je usmjerena na čovjeka, s ciljem osnaživanja stanovništva i preduzeća. Vizuelno je predstavljena digitalnim kompasom koji se fokusira na četiri kardinalne tačke: vještine, vladu, posao i infrastrukturu, u obliku jasnih i konkretnih ciljeva:

- digitalno kvalificirano stanovništvo i visokokvalificirani digitalni stručnjaci;
- sigurna i održiva digitalna infrastruktura;
- digitalna transformacija preduzeća;
- digitalizacija javnih usluga.

Paralelno, višegodišnji proračun EU koji se odnosi na period 2021-2027. godine ujedinjuje dva izazova - ekološki i digitalni. Ideja „zelenije Europe“ zalaže se za prelazak u digitalni svijet te se naziva [Digitalna Europa](#) - sa planiranim ukupnim proračunom od 7,5 milijardi eura za cilj ima ubrzati ekonomski i privredni oporavak i oblikovati digitalnu transformaciju europskog društva i ekonomije, donoseći korist svima, a posebno malim i srednjim preduzećima. [Projekti](#) s više država su projekti velikih razmjera koji mogu doprinijeti postizanju ciljeva digitalne decenije. Oni će omogućiti državama članicama da se udruže i tako povećaju resurse za izgradnju digitalnih kapaciteta koje same ne bi mogle razviti. Program finansiranja EU [DIGITAL](#) za cilj ima u proces digitalne tranzicije uvesti građane, privatne kompanije i javnu upravu.

Digitalna transformacija javne uprave za posljedicu treba imati brže, jeftinije i bolje usluge. Bosna i Hercegovina, s druge strane, kao zemlja koja teži kandidatskom statusu, obuhvaćena je 2018. godine [Digitalnom Agendom za Zapadni Balkan](#), zajedno sa Srbijom, Crnom Gorom, Albanijom, Sjevernom Makedonijom te Kosovom.

Digitalna Agenda za Zapadni Balkan

[Potpisana](#) je u junu 2018. godine od strane Europske komisije i predstavnika šest zemalja Zapadnog Balkana s ciljem prelaska regije na digitalnu ekonomiju i podrške procesu digitalne transformacije, čije se prednosti manifestuju kroz brži ekonomski rast, više radnih mjesta i bolje digitalne usluge. Tadašnji predsjedavajući Vijeća ministara Denis Zvizdić bio je potpisnik Agende ispred BiH, čime je država preuzela zadatak implementacije sljedećeg:

- Ulaganje u širokopoljansku povezanost
- Poboljšanje digitalne sigurnosti, povjerenja u digitalne tokove i digitalizaciju industrije
- Jačanje digitalne ekonomije i digitalnog društva
- Poticanje istraživanja i inovacija kroz uspostavu nacionalnih istraživačkih ustanova .

Na [web stranici](#) Ministarstva komunikacija i prometa BiH, može se pronaći dokument kojim Ministarstvo započinje proces javnih konsultacija o Nacrtu odluke o usvajanju Okvirne strategije razvoja širokopoljanskog pristupa u Bosni i Hercegovini za period 2021 - 2025. godine, a u skladu s Pravilima za konsultacije u izradi pravnih propisa u institucijama Bosne i Hercegovine.

BiH u procesu digitalizacije

Informacije koje se mogu dobiti od [Ministarstva za promet i komunikaciju BiH](#), pokazuju da predstavnici Ministarstva učestvuju u aktivnostima iz Akcijskog plana za zajedničko regionalno tržište ([Common Regional Market](#)), gdje se u oblasti digitalne transformacije sprovode aktivnosti jačanja cyber sigurnosti, interoperabilnosti i usluga od povjerenja, digitalnih vještina, mreža i povezanosti, digitalne infrastrukture, elektronskih usluga za građane, elektronske trgovine itd. Jedna od aktivnosti podrazumijeva i pripreme za [Digitalni Samit za zemlje Zapadnog Balkana \(WBDS\)](#) koji se svake godine održava u nekoj od zemalja. Ovogodišnji, peti po redu, održan je u septembru u Prištini.

Bitno je pomenuti i [Ured koordinatora](#) za reformu javne uprave u BiH osnovan je 2004. godine, s ciljem uspostavljanja efikasnije i odgovornije javne uprave na svim nivoima, a jedan od segmenata jeste i digitalna transformacija javnog sektora, odnosno, uspostavljanje eUprave. Evidentni su određeni pomaci i napredak, ali još uvijek u nedovoljnoj mjeri. [Najveći stepen digitalizacije](#) sproveo se u internim procesima u javnoj upravi (korištenje e-mail komunikacije, eSjednice, ograničeno uvođenje DMS sistema itd.), međutim nisu implementirani projekti koji bi omogućili da se građani ili kompanije elektronski predstave javnoj upravi, zatraže uslugu, plate taksu elektronski, te dobiju uslugu/dokument/potvrdu/rješenje potpisano validnim elektronskim potpisom i dostavljeno elektronskim putem.

U BiH je 2018. godine osnovano [Udruženje za digitalnu transformaciju BiH](#), sa inicijalnom idejom da Udruženje svojim djelovanjem kroz razne vidove edukacije i umrežavanja, pomaže i olakša rad IT, ali i ostalim kompanijama. Prema [podacima Studije](#) o digitalnoj transformaciji kompanija u BiH za 2021. godinu razina digitalne transformacije u BiH se može ocijeniti kao niska ka umjerenom.

Kada je u pitanju privatni sektor, [digitalizaciju](#) kompanija treba posmatrati u tri smjera: digitalizacija vlastitog poslovanja, digitalizacija unutar poslovne saradnje unutar industrije ili vrijednosnog lanca unutar kojeg kompanija posluje i digitalizacija unutar države. Kompanije se suočavaju sa [problemima](#) u segmentima digitalne infrastrukture, ponude i potražnje digitalnih vještina, poduzetničke kulture, investicija i pristupa finansijama itd. Što se tiče malih i srednjih preuzeća (MSP) digitalna transformacija je jedan od najvećih izazova sa kojim se susreće ovaj sektor, kako u EU, tako i u BiH, a digitalizacija ovog sektora je ključni faktor za dalji razvoj, ali i za održavanje dosadašnje stope rasta. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) zajedno sa Ministarstvom vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine je u periodu od 2019. pa do 2021. godine na području BiH [implementiralo](#) projekat "Inovacija i digitalizacija u MSP" usmjeren na poboljšanje uvjeta za inovacije i povećanje konkurentnosti MSP sektora kroz digitalizaciju. Cilj je podići svijest o potrebi uvođenja digitalizacije u ovaj sektor, kao i njenim prednostima. Projekat je bio usmjeren na povećanje prisutnosti inovacija i digitalizacije i u tradicionalnim industrijama kao što su drvna industrija, prerada metala, turizam i poljoprivreda, na četiri lokacije u BiH: Sarajevo,

Mostar, Banja Luka i Tuzla. Prema dostupnim informacijama na [zvaničnoj stranici GIZ-a](#) uslovi za inovacije i digitalizaciju MSP u Bosni i Hercegovini su poboljšani.

Značajan utjecaj na [unapređenje procesa](#) digitalne transformacije imaju projekti međunarodnih institucija i organizacija. Srednja i velika preduzeća imaju veću stopu digitalne transformacije u odnosu na mala i mikro preduzeća. Nažalost, mikro i mala preduzeća teže opstaju na tržištu te digitalna transformacija nije prioritet i primjenjuje se samo u nužnim procesima kao što je npr. e-mail komunikacija. [Postoji veliki jaz](#) u digitalnom znanju te je otvorenost kompanija prema digitalizaciji vrlo često niska – vlasnici i menadžeri često nedovoljno razumiju prednosti koje im digitalne tehnologije mogu donijeti. Ono na šta su kompanije posebno fokusirane kada je riječ o digitalizaciji jesu društveni mediji, tehnologije za zaštitu od cyber kriminala, mobilne usluge te cloud usluge.

Jedan od uspješnih projekata digitalizacije realnog sektora realizuje Privredna komora Republike Srpske (PKRS), koja je u maju 2020. godine osnovala [Centar za digitalnu transformaciju PKRS](#) s ciljem podrške privredi u primjeni digitalnih rješenja u poslovnim procesima, povećanja konkurentnosti ekonomije i primjene inovacija. Prema podacima iz aprila 2022. godine, u dvije godine djelovanja podržano je 20 preduzeća iz drvoprerađivačkog i metaloprerađivačkog sektora za izradu digitalnih strategija i implementaciju konkretnih digitalnih rješenja u vrijednosti od 300.000 KM.

Digitalna vanjska politika i diplomatija

U doba digitalizacije i diplomatija se mijenja i prilagođava novim okolnostima, a digitalizacija postaje i važno vanjskopolitičko pitanje. Iako zvuči nevjerovatno, [začeci digitalne diplomatije](#) sežu još od 1992. godine kada su, prvi put, u Rio de Janeiru, aktivisti civilnog društva koristili e-mail i mailing liste za koordinaciju pozicija u lobiranju i pregovorima. Pojam [digitalne diplomatije](#) odnosi se na utjecaj digitalne tehnologije na diplomatiju u tri područja:

- mijenjanje digitalnog geopolitičkog i geoekonomskeg okruženja za diplomatske aktivnosti (suverenitet, preraspodjela moći, međuzavisnost)
- uvođenje digitalnih tema u diplomatskim agendama (npr. cyber sigurnost, e-trgovina, zaštita privatnosti)
- korištenje novih alata za diplomatske aktivnosti (npr. društveni mediji, big data).

Postavlja se niz [pitanja](#) koja nastaju u kontekstu digitalne vanjske politike – kako osigurati da korisnici kontrolišu svoje podatke te pristup istima, kako provoditi međunarodno pravo i poštovati ljudska prava u digitalnom svijetu, kako povećati povjerenje između korisnika... Pojam [digitalna vanjska politika](#) podrazumijeva da su svi aspekti diplomatije i vanjske politike pod utjecajem digitalizacije i posljedica iste, te ukazuje na potrebu za sveobuhvatnim i koordiniranim pristupom kroz tipologiju koja tretira pojam digitalnog kao:

1. alata za vanjsku politiku
2. vanjskopolitičke teme od interesa
3. utjecajnog geopolitičkog okruženja u kojem se diplomatija praktikuje.

Općenito, [vanjska politika države](#) sastoji se od strategija koje koristi kako bi zaštitila svoje međunarodne i domaće interese i određuje način na koji ona komunicira s drugim državnim i nedržavnim akterima. Prema [istraživanju fondacije](#) Diplo, vanjskopolitičke digitalne strategije zemalja se razlikuju, te se mogu okvirno podijeliti u četiri skupine:

- sveobuhvatne strategije digitalne vanjske politike (npr. [Australija](#), [Švicarska](#), [Danska](#), Francuska)
- vanjskopolitičke strategije u kojima se spominje pojam digitalnog ili digitalizacije (npr. Estonija, [Bosna i Hercegovina](#), Kanada),
- digitalne strategije koje uključuju aspekte vanjske politike,
- te zemlje čiji su digitalni strateški prioriteti objavljeni na zvaničnoj stranici Ministarstva vanjskih poslova (npr. Njemačka).

Sveobuhvatna strategija digitalne vanjske politike strateški je dokument koji ocrtava pristup zemlje digitalnim pitanjima i digitalizaciji u odnosu na njezinu vanjsku politiku. Ipak, to ne znači da država zanemaruje digitalne teme u svojoj vanjskoj politici ukoliko nema sveobuhvatnu vanjskopolitičku strategiju, što možemo vidjeti na primjeru Njemačke. Naime, iako nema sveobuhvatan dokument o strategiji digitalne vanjske politike, „[Cyber vanjska politika](#)” navedena je kao jedna od ključnih tema njemačke vanjske politike na web stranici MVP. Također, vrlo detaljan pristup digitalnoj vanjskoj politici imaju i [Holandija](#), [Norveška](#) i [Ujedinjeno Kraljevstvo](#).

[Sadržaj](#) sveobuhvatne digitalne vanjskopolitičke strategije tretira prioritetna područja, digitalne alate za vanjsku politiku i diplomatiju, izgradnju kapaciteta, te koordinaciju između srodnih vanjskopolitičkih institucija kao i unutardržavnu koordinaciju.

Kada je riječ o BiH, Predsjedništvo BiH, je 2018. godine objavilo [Strategiju vanjske politike Bosne i Hercegovine 2018-2023.](#), gdje se naglašava da je jedan od glavnih strateških ciljeva Bosne i Hercegovine punopravno članstvo u Evropskoj uniji, te obavezuju svi nivoi vlasti, da u skladu sa svojim ustavnim nadležnostima, ispune sve potrebne obaveze i uslove. Pri tome, naglašava se da posebnu pažnju treba pridati inicijativama pomenutim u dokumentu [„Kredibilna perspektiva proširenja i pojačan angažman Evropske unije na Zapadnom Balkanu”](#) koji je predstavljen Evropskom parlamentu u Strazburu od strane Evropske komisije. Između ostalih, jedna od 6 predmetnih inicijativa je i gorespomenuta Digitalna Agenda za Zapadni Balkan. Također, u Strategiji se navodi i sljedeće: Bosna i Hercegovina će se u kontekstu regionalnog povezivanja zalagati za inicijative o slobodnijem protoku roba, usluga i kapitala, slobodnijem kretanju kvalifikovane radne snage, zajedničkom digitalnom pristupu te uspostavljanju dinamičnog prostora za investicije.

Digitalizacija vanjske politike ili vanjska politika koja leži na digitalizaciji?

Na koncu, postavlja se pitanje je li digitalizacija zasebno područje vanjske politike ili prožima sva područja vanjske politike, jer se čini da digitalizacija i digitalna pitanje ne zaobilaze nijedno njeno područje. Neosporno je da sveobuhvatna strategija digitalne vanjske politike neke zemlje šalje jasan znak da je digitalizacija prioritet. Ipak, kao što je rečeno, njeno nepostojanje ne znači nužno neposvećenost zemlje digitalizaciji, digitalnoj diplomatiji ili općenito procesu digitalne transformacije. Prednost zajedničkih međudržavnih projekata su u povećavanju resursa za izgradnju digitalnih kapaciteta koje bi samostalno države teže razvile. Stoga je i za BiH jako važno potpisivanje Digitalne Agende, kojom se EU, između ostalog, obavezala ulagati u digitalnu infrastrukturu. Osim toga, vrlo je važno raditi na edukaciji stanovništva, ali i na smanjenju [digitalnog jaza](#) – digitalne nejednakosti, koja direktno utječe na proces digitalne transformacije. Vrijeme ne možemo zaustaviti, a digitalna tehnologija u svakom trenutku vremena napreduje, te svaki zaostatak, kako pojedinca, tako i cjelokupnog društva, u čitavom procesu digitalne transformacije tako vrlo brzo postaje sve veći.